

نقش دعا در دوران کرونا و پساکرونا

مجتبی حیدری

چکیده

دعا، به عنوان یک عبادت و راه ارتباط با خدا، از جایگاه ویژه‌ای در میان عبادت‌ها برخوردار است. از سویی دعا، که عبارت از عرض درخواست‌های دنیوی و اخروی به درگاه خداوند است، با مسائل و مشکلات زندگی انسان‌ها ارتباط می‌یابد. از سوی دیگر، شیوع ویروس کرونا در جوامع بشری، مشکلات فراوان جانی و مالی را برای انسان‌ها پدید آورده است که پیامدهای آن تا پس از پایان این دوران نیز تداوم دارد. در این دوران، دعا می‌تواند نقش مهمی ایفا کند. نقش و تأثیر دعا در دوران کرونا و پساکرونا را می‌توان در این موارد برشمرد: نزدیکی به خدا، آرامش روحی و روانی، برخورداری از تکیه‌گاه، افزایش صبر و استقامت، دفع بلا و مشکلات و جبران مضاعف مشکلات پیش‌آمده. **کلیدواژه‌ها:** دعا، تأثیر دعا در مشکلات، دوران کرونا و پساکرونا.

دعا و گفت‌وگو با خدا از امور بسیار مهم در بیان آموزه‌های دینی است. قرآن کریم همه را به دعا به درگاه الهی دعوت می‌کند و نتیجه آن را استجابت دعا‌های انسان برمی‌شمارد: ﴿وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ﴾ (غافر: ۶۰)؛ «پروردگار شما گفت: مرا بخواند تا [دعای] شما را اجابت کنم».

همچنین رسول خدا ﷺ درباره اهمیت و نقش دعا فرمود: «الدُّعَاءُ سَلَاحُ الْمُؤْمِنِ وَعَمُودُ الدِّينِ وَنُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ» (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۲، ص ۴۶۸)؛ «دعا سلاح مؤمن، ستون دین و نور آسمان‌ها و زمین است».

امام علی علیه السلام نیز در سفارش‌های خود به امام حسن علیه السلام، بر جایگاه دعا تأکید کرده است:

وَاعْلَمْ أَنَّ الَّذِي بِيَدِهِ خَزَائِنُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قَدْ أَذِنَ لَكَ فِي الدُّعَاءِ وَتَكْفَّلَ لَكَ بِالْإِجَابَةِ وَأَمَرَكَ أَنْ تَسْأَلَهُ لِيُعْطِيَكَ وَتَسْتَرْحِمَهُ لِيَرْحَمَكَ، وَلَمْ يَجْعَلْ بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ مَنْ يَحْجُبُكَ عَنْهُ وَلَمْ يُلْحِثْكَ إِلَى مَنْ يَشْفَعُ لَكَ إِلَيْهِ... فَإِذَا نَادَيْتَهُ سَمِعَ نِدَاكَ وَإِذَا نَاجَيْتَهُ عَلِمَ نَجْوَاكَ فَأَنْصَبْتَ إِلَيْهِ بِحَاجَتِكَ وَأَبْتَثْتَهُ ذَاتَ نَفْسِكَ وَشَكَّوْتَ إِلَيْهِ هُمُومَكَ وَاسْتَكْشَفْتَهُ كُرُوبَكَ وَاسْتَعْتَنَتْهُ عَلَى أُمُورِكَ وَسَأَلْتَهُ مِنْ خَزَائِنِ رَحْمَتِهِ مَا لَا يَقْدِرُ عَلَى إِعْطَائِهِ غَيْرُهُ.

(نهج البلاغه، نامه ۳۱، ص ۳۹۸-۳۹۹)

بدان همان کسی که گنج‌های آسمان‌ها و زمین را در اختیار دارد به تو اجازه دعا و درخواست را داده است و اجابت آن را نیز تضمین نموده. به تو امر کرده که از او بخواهی تا عطایت کند و از او درخواست رحمت کنی، تا رحمتش را بر تو فرو فرستد. خداوند کسی را بین تو و خودش قرار نداده که حجاب و فاصله باشد و تو را مجبور ساخته که به شفیع و واسطه‌ای پناه ببری... پس آن‌گاه که ندایش کنی، بشنود و آن زمان که با او نجوا کنی، سخنت را می‌داند. پس حاجتت را به سوی او می‌بری و آن‌چنان که هستی، خود را در پیشگاه او نشان می‌دهی و از غم‌هایت به درگاه او شکایت می‌کنی و از او برطرف شدن مشکلاتت را درخواست می‌کنی و

در امور خود از او یاری می‌طلبی و از گنجینه‌های رحمت او چیزهایی را می‌خواهی که کسی جز او قادر به اعطای آن نیست.

مشاهده می‌نیم که جامعه انسانی، امروزه با بیماری کرونا دست و پنجه نرم می‌کند. طبق آمارهای رسمی، تاکنون میلیون‌ها نفر در جهان به این بیماری مبتلا، و صدها هزار نفر نیز قربانی آن شده‌اند. همچنین انتشار این ویروس، مشکلات بسیاری در زمینه اشتغال، سفر، دید و بازدید، تأمین مایحتاج عمومی و... برای مردم جهان پدید آورده و زندگی مردم را به شدت تحت تأثیر قرار داده است.

برای مقابله با وضعیت پیش آمده در اثر این بیماری، راه‌های فراوانی مطرح، و توسط افراد به کار گرفته می‌شوند. یکی از راه‌هایی که عموم مردم جهان برای مواجهه با ویروس کرونا در پیش گرفته‌اند، ارتباط با خدا و دعا و راز و نیاز با اوست. امروزه در کشورهای غربی شاهد افزایش حضور مردم در کلیساها و دعا و نیایش آنان با خداوند هستیم.

این مطلب درباره مسلمانان و جوامع اسلامی نیز صدق می‌کند؛ چراکه دعا و سخن گفتن با خدا، مورد توصیه اکید خدا و اهل بیت عصمت و طهارت علیهم‌السلام است. بنابراین طبیعی است که در موقعیت کنونی، مردم به دعا روی بیاورند و دست نیاز به سوی معبود دراز کنند. این مطلب درباره موقعیت پسا کرونا نیز صادق است. با پایان ماجرای کرونا، مشکلات و عواقب آن در زندگی انسان‌ها بیشتر خودنمایی خواهد کرد و افراد و جوامع را تحت فشار قرار خواهد داد. در آن قعیت نیز یکی از مهم‌ترین راه‌های مواجهه، دعا و ارتباط با خداست.

در کنار دعا و سخن گفتن با خدا، زیارت خانه خدا و مراقده مطهر معصومین علیهم‌السلام نیز، که مورد توصیه قرآن و روایات معصومین علیهم‌السلام است، می‌تواند نقش ویژه‌ای ایفا و افراد را در کنار آمدن با مشکلات حین و پسا کرونا یاری کند.

پرسش مطرح در این زمینه، این است: دعا و زیارت اماکن متبرکه چه نقشی در این دوران ایفا می‌کنند؟ دعا و زیارت مشاهد مشرفه چه کمک یا کمک‌هایی می‌توانند به مردم در غلبه بر مشکلات زمان شیوع کرونا و پسا کرونا ارائه دهند؟ در این مقاله به بررسی این مطلب خواهیم پرداخت.

توکل و رضا، پیش‌نیاز تأثیرگذاری دعا

نکته‌ای که در اینجا لازم است به آن توجه شود این است که آیا صرف دعا به تنهایی می‌تواند تأثیرات مختلفی را که برای دعا برشمرده‌اند، در پی داشته باشد یا آنکه در کنار آن، نیازمند امور دیگری نیز هستیم.

قرآن کریم، بر ایمان و نقش آن در استجاب دعا تأکید می‌کند؛ آنجا که می‌آید:

﴿وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَ لِيُؤْمِنُوا بي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ﴾ (بقره: ۱۸۶).

و هنگامی که بندگان من، از تو درباره من سؤال کنند، [بگو:] من نزدیکم! دعای دعاکننده را، هنگامی که مرا می‌خواند، پاسخ می‌گویم! پس باید دعوت مرا بپذیرند و به من ایمان بیاورند، تا راه یابند [و به مقصد برسند].

بنابراین هرچه ایمان انسان قوی‌تر باشد، امکان استجاب دعا نیز افزایش می‌یابد. این امر به دلیل آن است که ایمان، به ارتباط آدمی با خدا مربوط می‌شود؛ ایمان بالا با ارتباط قوی با خدای متعال همبستگی دارد و در مقابل، ایمان ضعیف حاکی از ارتباط ضعیف فرد با خداوند متعال است.

مطلب دیگر آنکه از مؤلفه‌های اصلی ایمان به خدا عبارت است از توکل بر او و راضی بودن به آنچه برای انسان مقدر فرموده است. یک مؤمن واقعی، سختی‌ها و مصائب را آزمایش الهی و وسیله‌ای برای پاک ساختن خود از آلودگی‌ها و زنگارها می‌داند و در نتیجه، هنگام واقع شدن در سختی‌ها، گله و شکایت نمی‌کند و بر خدا ایراد نمی‌گیرد؛ از این رو امام صادق علیه السلام فرمود: «رَأْسُ طَاعَةِ اللَّهِ الرَّضَا بِمَا صَنَعَ اللَّهُ فِيهَا أَحَبُّ الْعِبَادَةِ وَفِيهَا كَرَمٌ» (طوسی، ۱۴۱۴، ص ۱۹۷)؛ «نهایت اطاعت از خدا عبارت است از راضی بودن به آنچه خدا [برای انسان] پیش می‌آورد در آنچه بنده دوست دارد یا مکروه می‌دارد».

دین‌ترتیب می‌توان نتیجه گرفت استجاب دعا برای انسان به درگاه خداوند، آن‌گاه به بهترین

صورت تحقق می‌یابد که نسبت به قضای الهی راضی باشد و هیچ گله و شکایتی، حتی در عمق وجود خود، از مقدرات الهی نداشته باشد. از این رو امام حسن مجتبی علیه السلام می‌فرماید: «أَنَا الضَّامِنُ لِمَنْ لَمْ يَجُحْسْ فِي قَلْبِهِ إِلَّا الرِّضَا أَنْ يَدْعُو اللَّهَ فَيَسْتَجَابَ لَهُ» (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۲، ص ۶۲)؛ «من ضامنم برای کسی که چیزی جز رضا [به آنچه خداوند برای او پیش می‌آورد] در قلب او نیست، که خدا را بخواند، پس برای او مستجاب گردد».

نتیجه آن که اتکال به خداوند در جمیع امور و راضی بودن به قضای پروردگار، راه را برای ارتباط قوی و واقعی با خداوند هموار می‌سازد و به دنبال آن، امکان استجابت دعای انسان را - از جمله در موقعیت کرونا و پساکرونا - فراهم می‌آورد؛ به تعبیر دیگر، ایمان و توکل به خدا و رضا به قضای پروردگار، پیش شرط تأثیرگذاری دعا در زمینه‌های مختلف است.

تقرب به خدا

دعا و درخواست رفع مشکلات در دوران کرونا، افراد را به خدا نزدیک می‌سازد. در حدیثی از امام صادق علیه السلام می‌خوانیم: «عَلَيْكُمْ بِالْدُّعَاءِ فَإِنَّكُمْ لَا تُقَرَّبُونَ بِمِثْلِهِ» (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۲، ص ۴۶۷)؛ «بر شما باد به دعا کردن؛ چراکه هیچ چیز دیگری نمی‌تواند مانند آن، شما را به خدا نزدیک گرداند».

همچنین دعا، عبادتی والاست که بندگان خوب خدا به آن دست می‌یابند. در حدیثی آمده است که شخصی به نام سدید از امام باقر علیه السلام پرسید: «فضیلت‌ترین عبادت کدام است؟» آن حضرت فرمود: «مَا مِنْ شَيْءٍ أَفْضَلَ عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ أَنْ يُسْأَلَ وَيُطْلَبَ مِمَّا عِنْدَهُ» (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۲، ص ۴۶۶)؛ «هیچ عبادتی در نزد خداوند بافضیلت‌تر از آن نیست که آنچه را که در نزد اوست، درخواست و طلب کنند».

روشن است که نقش قطعی عبادت، نزدیک ساختن افراد به خداوند متعال است و دعا نیز به عنوان یک عبادت، از این قاعده مستثنا نیست و نقش مهمی در این زمینه ایفا می‌کند. همچنین دعا در برآورده شدن حاجات، به دلیل آنکه ارتباط با خداوند است، نقش دارد. این مطلب درباره دعا در دوران کرونا و پساکرونا نیز صادق است. انسان‌های معتقد و

مؤمن، در این ایام با خدا ارتباط بیشتری برقرار می‌کنند و از او، رفع مشکلات پیش آمده در نتیجه شیوع این بیماری را خواستارند. در این دوران، بسیاری از افراد شغل و درآمد خود را از دست داده‌اند، نسبت به سلامت خود، همسر و فرزندان و بستگان خود نگرانند، از گردش و تفریح و دید و بازدید، محروم گشته‌اند. همچنین احساس امنیت در اکثر افراد کاهش پیدا کرده است. لذا دعا و تقاضا برای رفع این مشکلات از سوی مؤمنان، امری طبیعی است. این دعاها، در کنار تأثیرگذاری بر رفع مشکلات مزبور، نقش مهمی در نزدیک شدن افراد به خدا و برخوردار شدن از نورانیت و معنویت الهی ایفا می‌کنند.

آرامش روحی و روانی

یکی از نیازهای اساسی انسان‌ها در زندگی - که به ویژه در مواجهه با موقعیت‌های سخت و دلهره‌آور، همچون شیوع بیماری کرونا، احساس می‌شود - بهره‌مندی از آرامش روانی است. همان‌طور که نباید جسم انسان در معرض آسیب باشد، روح و روان او باید با برخورداری از امنیت خاطر و آرامش، سلامت را تجربه کند. شیوع این ویروس در سطح جهانی، بسیاری را به شدت نگران سلامتی خود و عزیزان، از دست دادن شغل و درآمد و مانند آن کرده است. این نگرانی‌ها، اموری وهمی و خیالی نیستند و برای برخی از افراد جامعه واقع می‌شوند؛ از این رو آرامش روانی غالب افراد را تحت تأثیر قرار می‌دهند. لذا آنان به دنبال کسب آرامش و آسودگی خاطر می‌گردند.

درباره روش‌های رسیدن به آرامش روانی، مطالعات بسیاری انجام، و راه‌های متعددی یافت شده است. دعا و نیایش با خداوند، یکی از مهم‌ترین آنها است؛ از این رو خداوند در قرآن کریم می‌فرماید:

﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَ تَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ﴾ (رعد: ۲۸).

آنها (کسانی که به خدا برمی‌گردند) کسانی هستند که ایمان آورده‌اند و دل‌هایشان به یاد خدا مطمئن [و آرام] است؛ آگاه باشید، تنها با یاد خدا دل‌ها آرامش می‌یابد.

اطمینان به معنای آرامش و قرار گرفتن است و دل مطمئن، همان نفس مطمئنه است که

در قرآن (فجر: ۲۷-۳۰) به آن پرداخته شده است. پاداش کسی که با یاد خدا به این مقام (اطمینان) رسیده، درآمدن در سلک بندگان خدا و ورود به بهشت است. در تزامن زندگی و انبوهی کارها و تنگناهای موجود و در اضطرابی که بسیاری از مردم را نابود می‌کند، دل آدمی با دعا و راز و نیاز با خدا آرامش می‌گیرد.

مدین ترتیب آنچه می‌تواند ناراحتی و نگرانی افراد را در غم درگذشتگان یا در اندوه خسارت‌های مالی، مرتفع سازد و اسباب آرامش آنان را فراهم کند، دعا و مناجات با پروردگار عالم است. به دلیل فطرت الهی انسان‌ها، محبت و گرایش به خدا در دل آنها قرار دارد (روم: ۳۰). دعا و مناجات با او موجب زنده کردن این ندای فطری و درونی است که باعث می‌شود آدمی محبت و عشق به ذات اقدس ربوبی را در وجود خود احساس کند. احساس محبت به خدا، که خالق همه انسان‌ها و موجودات عالم است، این پیام را به دنبال دارد که خداوند نیز آدمی را دوست دارد و محبت خود را شامل حال او می‌گرداند. این احساس و دریافت بت متقابل میان انسان و خداوند، تأثیری شگرف بر حال و روحیه آدمی دارد. هنگامی که عشق به خدا به میدان می‌آید، سختی‌ها و مصیبت‌های وارد شده به انسان در مقابل آن، کوچک می‌شوند و آرامش و امنیت خاطر بر او مستولی می‌گردد. این مطلب درباره وضعیت حاکم بر جامعه در زمان شیوع ویروس کرونا و پس از آن، کاملاً صادق است.

بهره‌مند شدن از تکیه‌گاه

انسان موجودی ضعیف و ناتوان در این دنیای هراس‌انگیز است (نساء: ۲۸)؛ از این رو او در زندگی نیاز به تکیه‌گاه دارد که در مشکلات و رویدادهای سخت زندگی بر او تکیه کند و امید غلبه بر آنها را داشته باشد. این مطلب شامل ایام شیوع بیماری کرونا نیز می‌شود. احساس رها و تنها بودن در مواجهه با مشکلات برخاسته از بیماری کرونا، برای انسان‌ها بسیار آزاردهنده و سخت است. از این رو افراد همواره - و به ویژه در چنین موقعیت‌هایی - به دنبال تکیه‌گاهی هستند که با تکیه بر آن از وقعیت‌های دشوار خلاصی یابند. ارتباط با خدا در قالب دعا و مناجات با او، این نیاز اساسی انسان‌ها را فراهم می‌کند؛ چراکه کفایت‌کننده‌ای جز خدا برای

انسان وجود ندارد (زمر: ۳۶). لذا خداوند متعال می‌رمايد: ﴿وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ﴾ (طلاق: ۳)؛ «و هر کس بر خدا اعتماد کند، او برای وی بس است».

همچنین امام باقر علیه السلام فرمود: «مَنْ تَوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ لَا يُغْلَبُ وَمَنْ اعْتَصَمَ بِاللَّهِ لَا يُهْزَمُ» (طبرسی، ۱۳۸۵ق، ص ۱۷)؛ «ر کس بر خدا توکل کند، مغلوب نمی‌شود و هر کس به خدا متمسک شود، شکست نمی‌خورد».

دعا، ارتباط با خدا و اتکای به او در امور مهم زندگی و اطمینان به فریادرسی اوست. انسان مؤمن و خودساخته کارهای خود را به خدا وامی‌گذارد و در جمیع مراحل زندگی او را پشتیبان خود می‌داند. امام سجاده علیه السلام این‌گونه به درگاه خدا التجاء، و توکل خود بر خدا را ابراز می‌کند:

وَبِكَ أَسْتَعِيْثُ، وَإِيَّاكَ أَرْجُو، وَ لَكَ أَدْعُو، وَ إِلَيْكَ أَلْجُ، وَ بِكَ أَتَّقُ، وَ إِيَّاكَ أَسْتَعِيْنُ، وَ بِكَ أُوْمِنُ، وَ عَلَيْكَ أَتَوَكَّلُ، وَ عَلَى جُودِكَ وَ كَرَمِكَ أَتَكَلُّ (صحیفه سجادیه، دعای ۵۲، ص ۲۵۶).

[پروردگارا!] تنها به درگاه تو استغاثه می‌کنم و فقط به تو امید دارم و تو را می‌خوانم و به تو پناه می‌برم و به تو اطمینان دارم و از تو یاری می‌طلبم و به تو ایمان دارم و بر تو توکل می‌کنم و بر جود و کرم تو اتکا می‌کنم.

توکل بر خدا و اتکای به او در حوادث ریز و درشت زندگی، که در سایه دعا و راز و نیاز با خدا به دست می‌آید، به آدمی آرامش می‌دهد، زندگی را مملو از امید به حل مشکلات می‌کند و به انسان جرئت و جسارت روبه‌رو شدن با سختی‌ها و ناملايمات می‌دهد (آمدی، ۱۳۶۶ش، ص ۱۹۷).

به هر حال، مدیریت وضعیت به وجود آمده در دوران فعالیت ویروس کرونا و پس از آن، دشوار است. برخی دچار مشکلات جسمی و نیز تألمات روحی شده‌اند. برخی به دلیل کسادی کسب و کار، در تأمین هزینه‌های زندگی خود دچار مشکلات عدیده گشته‌اند و به طور کلی، ارتباطات انسان‌ها در و رعیت نابسامانی قرار گرفته است. بنابراین بدون اتکا به یک

نیروی عظیم، برطرف کردن این مشکلات، بسیار دشوار و حتی ناممکن است. دعا و مناجات با پروردگار و ارتباط با ذات احدیت، آدمی را از رنج مواهه تنهایی با مشکلات نجات می‌دهد. فردی که درباره مشکلات و مصائب کروناویروس به درگاه پروردگار دعا می‌کند، به او نشان می‌دهد که بر او تکیه دارد و امید و تکیه‌گاهش در رفع مشکلات، اوست.

افزایش صبر و استقامت در برابر حوادث و مشکلات

لازمه پیروزی بر مشکلات و مصائب وارده بر انسان در زندگی، از جمله در موقعیت شیوع بیماری کرونا، برخوردار بودن از روحیه صبر، استقامت و تحمل است. اصولاً پیشرفت و پیروزی در زندگی از آن کسانی است که در برابر مشکلات و مصائب، از خود تحمل و استقامت نشان دهند؛ از این رو امام علی علیه السلام می‌فرماید: «بِالصَّبْرِ تُدْرِكُ مَعَالِيَ الْأُمُورِ» (آمدی، ۱۳۶۶ش، ص ۲۸۳)؛ «با صبر است که می‌توان به امور متعالی دست یافت».

همچنین صبر، از نتایج ایمان و بلکه اصل ایمان است (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۲، ص ۸۷) و انسان‌های مؤمن، صبر بر سختی‌ها را پیشه خود ساخته‌اند (طبرسی، ۱۳۸۵ق، ص ۲۳). یکی از ابزارهای مهم در تقویت صبر و تحمل آدمی، دعا و مناجات با پروردگار است. دعا و گفت‌وگو با خداوند، از سویی به دلیل آنکه یک عبادت خداست، بر ایمان و تقوای انسان می‌افزاید و از سوی دیگر، به دلیل آنکه به انسان برای برطرف شدن مشکلات و سختی‌ها امید می‌دهد، موجبات تقویت صبر و استقامت افراد را نیز فراهم می‌کند.

این سخنان، درباره دعا در دوران کرونا و پسا کرونا نیز کاملاً صادق است. افرادی که در این دوران برای سلامتی خود، اهل و عیال و دیگران، دفع و رفع مشکلات مالی و غیر مالی، و بازگشت امنیت و آرامش خود و جامعه دعا می‌کنند، از این طریق با خدا ارتباط برقرار نموده و با آن ذات بی‌چون‌گفت‌وگو می‌کنند. این ارتباط با خدای متعال، بر استقامت آنان می‌افزاید؛ چراکه بر خالق آسمان‌ها و زمین تکیه کرده‌اند که آنان را می‌بیند و زیر نظرشان دارد (طور: ۴۸) و قادر به رفع مشکلات و مصائب آنان است. نتایج این بهره‌مندی را می‌توان

در توان بالای آنان در عبور از سختی‌ها و هضم آنها، تلاش برای پیشرفت علی‌رغم موانع بسیار و در نهایت، رسیدن به خواسته‌ها و اهداف بلند مشاهده کرد.

بنابراین جامعه ایمانی که در مشکلاتی همچون کرونا، با خدا دعا و راز و نیاز می‌کند و خواستار از بین رفتن آن است، به یقین استقامتش در برابر سختی‌ها و موانع پیشرفت، بسیار بیشتر از جامعه‌ای است که از این ویژگی برخوردار نیست.

دفع بلا و نجات از مشکلات

دعا، درخواست از خدا برای برآورده شدن حاجات است؛ از این‌رو در قرآن کریم می‌خوانیم: ﴿وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ﴾ (غافر: ۶۰)؛ «و پروردگارتان فرمود: مرا بخوانید تا [دعای] شما را اجابت کنم».

در ایام بیماری کرونا، نگرانی از ابتلا و پیامدهای ناگوار پس از آن، جامعه را در بر گرفته است. توصیه خدا و اهل بیت علیهم‌السلام آن است که افراد برای رفع این بلا، دست به دعا بردارند؛ از این‌رو امام صادق علیه‌السلام فرمود: «مَنْ خَوَّفَ بَلَاءٌ يُصِيبُهُ فَتَقَدَّمَ فِيهِ بِالْدُّعَاءِ، لَمْ يُرِهِ اللَّهُ - عَزَّ وَجَلَّ - ذَلِكَ الْبَلَاءَ أَبَدًا» (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۴، ص ۳۰۹)؛ «کسی که پیش از وارد شدن یک بلا [برای رفع آن] دعا کند، خدای عزوجل آن بلا را هرگز به او نشان نخواهد داد».

همچنین امام موسای کاظم علیه‌السلام فرمود:

عَلَيْكُمْ بِالْدُّعَاءِ فَإِنَّ الدُّعَاءَ لِلَّهِ وَالطَّلَبَ إِلَى اللَّهِ يَرُدُّ الْبَلَاءَ وَقَدْ قُدِّرَ وَقُضِيَ وَلَمْ يَبْقَ إِلَّا
إِمْضَاؤُهُ (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۲، ص ۴۷۰).

بر شما باد به دعا کردن؛ چرا که دعا به درگاه خداوند و درخواست از او، بلای حتمی را، که چیزی جز امضای آن باقی نمانده، دفع می‌کند.

بنابراین دعا می‌تواند در دوران کرونا و پساکرونا در ابعاد و زمینه‌های مختلف - از جمله عدم ابتلا به این بیماری، درمان پس از ابتلا و دفع و رفع مشکلات اقتصادی - نقش بارزی ادا کند.

امید به جبران (در دنیا) و جایگزینی مصائب رخ داده

خداوند متعال، جبار است. لذا از آنجا که یکی از معانی «جبار»، جبران‌کننده است، خداوند آسیب‌ها و مشکلاتی را که برای افراد به وجود می‌آید، جبران می‌کند از این رو در دعای وشن کبیر می‌خوانیم: «يَا جَابِرَ الْعَظْمِ الْكَبِيرِ» (کفعمی، ۱۴۱۸، ص ۴۰۹)؛ «ای التیام‌بخش استخوان شکسته».

البته جبران‌کنندگی خداوند صرفاً به رفع مشکلات و آسیب‌ها نیست؛ بلکه خداوند خیلی بالاتر از آن را به بندگان خود عطا می‌کند. در داستان حضرت ایوب عليه السلام در قرآن کریم می‌خوانیم که آن پیامبر الهی به خداوند درباره مشکلات خود چنین گفت: «وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ» (انبیاء: ۸۳)؛ «و ایوب را [به یاد آور] هنگامی که پروردگارش را خواند [و عرضه داشت]: بدحالی و مشکلات به من روی آورده و تو مهربان‌ترین مهربانانی». خداوند نیز نه تنها مشکلات او را برطرف کرد، بلکه بسیار بیش از آن به او عطا فرمود؛ آن‌گونه که در قرآن کریم می‌فرماید:

﴿فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَكَشَفْنَا مَا بِهِ مِنْ ضُرٍّ وَآتَيْنَاهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِّنْ عِنْدِنَا وَذِكْرَىٰ لِلْعَابِدِينَ﴾ (انبیاء: ۸۴).

ما دعای او را مستجاب کردیم و ناراحتی‌هایی را که داشت، برطرف ساختیم و خاندانش را به او بازگرداندیم و همانندشان را بر آنها افزودیم تا رحمتی از سوی ما و تذکری برای عبادت‌کنندگان باشد.

ان دو آیه به روشنی بر نقش دعا در رفع مشکلات و جبران مضاعف آنها از سوی خداوند دلالت می‌کند. بنابراین دعا در دوران کرونا و پساکرونا، علاوه بر تأثیرگذاری در جبران خسارت‌ها و آسیب‌ها، می‌تواند در پیشرفت جامعه از جهات مختلف - همچون سلامتی، رفع مشکلات اقتصادی و افزایش امنیت و آرامش روانی جامعه - نقش مهمی ایفا کند.

آشکار است که صرف دعا و طلب از خدا نمی‌تواند همه‌کاره باشد؛ بلکه تقوا، صبر و تحمل، توکل بر خدا و رضا به قضای الهی، از مقدمات مهم تأثیرگذاری دعا برای سالم ماندن

از آسیب‌های دوران کرونا و پساکروناست.

نتیجه‌گیری

آنچه در پایان این نوشتار می‌توان بیان داشت این است که دعا و ارتباط با خدا و عرض حاجت به درگاه الهی، علاوه بر آنکه عبادت است و آدمی را به خدا نزدیک می‌کند، نقش مهمی در تحمل مشکلات، حل برخی از مسائل و گذر و فقیقت‌آمیز و همراه با سلامتی از بحران‌ها از جمله بحران کرونا ایفا می‌کند. از این رو افراد در مواجهه با این موضوع باید مراقب باشند در این موقعیت سخت، ارتباطشان با خدای متعال سستی نپذیرد. حتی یک موقعیت، نه تنها نباید ما را از دعا و راز و نیاز با خدا غافل گرداند، بلکه لازم است ارتباط آدمی با خدا و دعا به درگاه او را تقویت کند و از این طریق، موجبات تحمل درست سختی‌های این دوران و رفع مشکلات را فراهم آورد.

منابع

قرآن كريم

نهج البلاغه (نسخه صحیحی صالح)، قم، انتشارات هجرت، ۱۴۱۴ق.

۱. آمدی، عبدالواحد بن محمد (۱۳۶۶ش)، تصنیف غرر الحکم و درر الکلم، قم، دفتر تبلیغات، چاپ اول.

۲. علی بن الحسین، امام چهارم، الصحیفة السجادية، قم، دفتر نشر الهادی، چاپ اول، ۱۳۷۶ش.

۳. طبرسی، علی بن حسن (۱۳۸۵ق)، مشکاة الأنوار فی غرر الأخبار، نجف، المكتبة الحيدرية، چاپ دوم.

۴. طوسی، محمد بن الحسن (۱۴۱۴ق)، الأمالی، قم، دار الثقافة، چاپ اول.

۵. کفعمی، ابراهیم بن علی (۱۴۱۸ق)، البلد الأمين و الدرع الحصین، بیروت، مؤسسه الأعلمی للمطبوعات، چاپ اول.

۶. کلینی، محمد بن یعقوب (۴۰۷ق)، الکافی، تهران، دار الکتب الإسلامیة، چاپ چهارم.

